

**ARBETSMARKNADS- OCH
JÄMSTÄLLDHETSUTSKOTTETS
UTLÅTANDE 6/2002 rd**

**Regeringens proposition med förslag till lagar
om ändring av bestämmelser om deltidspension
och individuell förtidspension**

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 11 april 2002 en proposition med förslag till lagar om ändring av bestämmelser om deltidspension och individuell förtidspension (RP 45/2002 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet skall lämna utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Tuulikki Haikarainen, social- och hälsovårdsministeriet
- lagstiftningsråd Pasi Järvinen, arbetsministeriet
- utvecklingschef Riitta Korpiluoma, Pensions- skyddscentralen
- jurist Tarja Waris, Folkpensionsanstalten

- socialpolitiska sekreteraren Kaija Kallinen, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- jurist Markku Kojo, Akava rf
- juris kandidat, ombudsman Johan Åström, Industrins och Arbetsgivarnas Centralförbund
- socialpolitiska ombudsmannen Vesa Rantahalvari, Servicearbetsgivarna
- planeringschef Pertti Rauhio, Företagarna i Finland
- styrelseledamoten Karl-Gustaf Kunnas, Finlands Arbetslösas Samarbetsorganisation TVY rf
- verkställande direktör Kari Puro, Pensionsförsäkringsbolaget Ilmarinen
- personalchef Harri Hietaranta, Sampo Abp
- avdelningschef Pasi Mustonen, Varma-Sampo.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att bestämmelserna i lagarna om arbetspensionssystemet för den privata sektorn ändras så att den lägsta åldersgränsen för deltidspension permanentas till 58 år. Ändringen gäller personer födda 1947 och därefter. För dem minskar också det ålderspensionsbelopp

som intjänas under deltidspensioneringen. Där- emot skall invalidpension som beviljas den som uppbär deltidspension enligt lag motsvara heltidsarbete. Arbetsgivaren skall ha samma ansvar för sådan invalidpension som för övriga invalidpensioner. Dessutom föreslår regeringen att till

arbetstidslagen flyttas över en bestämmelse om att arbetsgivaren skall försöka ordna arbetet så att arbetstagare som vill gå i deltidspension kan utföra deltidarbete.

För arbetstagare och företagare födda före 1947 är den lägsta åldersgränsen för deltidspension fortfarande 56 år. Grunderna för bestämmande av ålderspension och invalidpension kvarstår också oförändrade för dessa åldersklasser.

Enligt förslaget skall arbetstagare och företagare födda efter 1943 inte längre beviljas individuell förtidspension inom arbetspensionssystemet för den privata sektorn eller inom folkpensionssystemet. Kravet i fråga om arbetshistoria vid arbetslöshetspension ändras för vissa arbets-

tagare födda före 1945 för att förhindra oskäligen missgynnanden.

Ändringsförslagen grundar sig på en principöverenskommelse om utveckling av arbetspensionerna som arbetsmarknadens centrala organisationer ingått. Regeringen har konstaterat att överenskommelsen sammanfaller med regeringens mål i fråga om att utveckla arbetspensionerna så att de stöder möjligheterna att kvarstå i arbetet, arbetsförmågan och sysselsättningen.

Lagändringarna gällande arbetslöshetspension avses träda i kraft den 1 augusti 2002 och de övriga lagändringarna den 1 januari 2003. Åldersgränsen för deltidspension höjs vid ingången av 2005. Den individuella förtidspensionen slopas vid ingången av 2004.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Åtgärder för att få fler äldre arbetstagare att kvarstå i arbetet

Propositionen hänför sig till en principöverenskommelse om utveckling av arbetspensionerna inom den privata sektorn som arbetsmarknadens centralorganisationer ingick i höstas. Syftet med överenskommelsen är att höja den genomsnittliga pensioneringsåldern med 2—3 år och anpassa pensionssystemet till medellivslängden, som hela tiden ökar.

Så sent som i mitten av 1980-talet hade Finland den förmånligaste åldersstrukturen i EU. Men allteftersom det stora åldersklasserna går i pension står vi snabbt inför en ny situation. År 2004 är utträdet från arbetslivet större än tillströmningen av nya arbetstagare. I slutet av detta decennium lämnar 15 000 fler arbetslivet än det kommer nya till. Den genomsnittliga pensioneringstiden är för närvarande 59 år och 90 % har gått i pension innan de fyllt 64 år. Sysselsättningsgraden bland personer över 55 år är 46 % just nu. Målet är att höja den till 53 % 2005 och till 55 % 2010.

Om man vill att pensioneringsåldern skall fås upp närmare åldern för ålderspension, är det viktigt att också pensionssystemen uppmuntrar folk att stanna kvar i arbetet, något som den nu föreliggande propositionen avser att bidra till. Men det räcker inte med att ändra på pensionssystemen, om arbetsgivarna inte vill hålla kvar eller anställa äldre arbetstagare. Vid företagssaneringar är företagsledningens, de anställdas och de politiska beslutsfattarnas första reaktion ofta att överflödig personal skall förtidspensioneras. Det anses vara den billigaste och smärtfriaste lösningen inte bara för individen utan också i ett företagsekonomiskt och samhällspolitiskt perspektiv. Vid en sanering glömmar man lätt bort vilka konsekvenser åtgärden får för de sociala utgifterna eller för pensionssystemens hållbarhet eller tillgången på arbetskraft. Det krävs fortfarande mycket till för att få folk att ändra attityd och för att de äldre åldersklasserna skall ha lust och förutsättningar att stanna kvar i arbetslivet.

Det behövs en radikal omläggning av arbetslivet för att äldre anställda skall orka hänga kvar längre. Utredningar ger vid handen att i synnerhet de psykosociala belastningsfaktorerna blivit allmännare i arbetet på 1990-talet. Personalned-

skärningar, ovisshet om arbetet fortsätter eller inte och ett allt mer krävande arbete sätter stor press på arbetstagarna när det gäller ork och kompetens. Den allt snabbare förändringstakten inom arbetslivet och de skärpta kraven i kombination med åldersdiskriminering och en dålig arbetsatmosfär frestar hårt på äldre människors inlärnings- och anpassningsförmåga och leder lätt till att de blir utbrända och väljer att gå i pension. Det gäller därför att höja de äldre arbetstagarnas status inom arbetslivet bl.a. genom att utveckla ledarutbildningen så att cheferna lär sig att uppskatta äldre anställdas styrkor men också att bättre beakta deras behov vid planeringen av arbetsuppgifter, arbetsförhållanden och intern utbildning.

Det räcker inte med utbildning och ett bra ledarskap för att garantera tillgången på en arbetsförmögen, yrkeskompetent och motiverad arbetskraft, utan det krävs också andra arbetshälsofrämjande åtgärder. Det hjälper inte enbart med satsningar på personer som fyllt 55 år. De sammantagna erfarenheterna och färdigheterna under levnadsloppet inverkar på anpassning, sjukfrekvens och förankring i arbetslivet. Särskilt viktiga är åtgärder med gynnsamma effekter för orken i arbetslivet, arbetsförhållandena, atmosfären på arbetsplatsen, arbetstiderna och sammanjämkningen av arbete, fritid och familj. På de arbetsplatser där arbetshälsofrämjande åtgärder vidtagits mår personalen bättre samtidigt som de företagsekonomiska resultaten förbättrats. Därför gäller det att bredda och effektivisera sortimentet av arbetshälsofrämjande åtgärder och rikta in dem på hela befolkningen. Människors val mellan att stanna kvar i arbetet eller försöka bli pensionerade styrs i allt högre grad av arbetslivskvaliteten.

Utveckling av pensionslagstiftningen

Pensionslagstiftningen har ändrats i flera repri-ser under de senaste åren. Åldersgränserna för olika pensioner har höjts och sänkts och regler för hur de erhålls och tjänas in ändrats. Resultatet av allt detta är att pensionslagstiftningen numera är svårtydd och snårig. Situationen kompli-

ceras ytterligare av lagändringarnas övergångsbestämmelser med sina olika åldersgränser, som gör att personer tillhörande olika åldersklasser särbehandlas.

Utskottet vill påpeka att de tvära kasten och ständiga förändringarna i pensionspolitiken väcker osäkerhet hos äldre arbetstagare och får dem att i allt större skaror söka pension så snart det är möjligt. Pensionssystemen måste enligt utskottet utvecklas mer systematiskt och i ett längre perspektiv och med hänsyn till att behandlingen blir rättvis och jämlik.

Deltidspension

I lagförslaget föreslås att den lägsta åldersgrän-sen för deltidspension permanentas till 58 år och att reglerna för intjänande av pension ändras. Ändringen gäller personer födda 1947 och därefter. För närvarande är åldersgränsen för deltidspension lagd vid 56 år genom en temporär lag, som avsåg att flytta fram en förtida definitiv pensionering.

Syftet med lagförslaget är att göra heltidsar-bete attraktivare i jämförelse med deltidspen-sion. Ett konstaterat faktum är att deltidspensio-nen i sin nuvarande form också attraherar an-ställda som har god kondition och som skulle orka fortsätta arbeta heltid. De föreslagna lös-ningarna, dvs. en höjning av åldersgränsen och en försämring av intjäningsvillkoren, leder dock lätt till att människor i sämre skick ansöker om invalidpension i stället för deltidspension. Det bör, anser utskottet, absolut ses till att deltidspensionen inte förlorar så mycket i attraktivitet att folk inte längre anser den vara ett meningsfullt alternativ utan föredrar att lämna arbetsmarknaden. En förutsättning för att äldre arbets-tagare skall stanna längre kvar i arbetslivet är att det ges olika möjligheter att anpassa arbetet efter krafter och resurser, och på denna punkt spelar deltidspensionen en stor roll.

Förlorarna i fråga om arbetslöshetspension

Regeringen föreslår ändringar i bestämmelserna om arbetslöshetspension för att råda bot på de oskäliga missgynnandena till följd av massar-

betslösheten under 1990-talets ekonomiska depression. Problemet är det krav på anställning i fem under de senaste 15 åren som 1994 fogades till villkoren för arbetslöshetspension. Kravet motiverades i tiden med att arbetslöshetspensionen inte var ansedd att borge för försörjningen för dem som inte aktivt varit med i arbetslivet.

Eftersom det är i det närmaste omöjligt för äldre personer som blev arbetslösa under depressionen att få arbete, finns det t.o.m. bland dem som hade en oavbruten arbetskarriär på mer än 20 år före depressionen många som inte uppfyller villkoren. Utskottet anser därför att bestämmelserna absolut måste ändras för att dessa marginalfall skall kunna åtgärdas.

Utskottet har fäst sig vid att det första lagförslagets 4 c § 12 mom., genom vilken ändringen genomförs, är ytterst detaljerat, komplicerat och svårförståeligt. Vid expertutfrågningen framkom det att bestämmelsen inte omfattar alla som på ett liknande sätt hamnat mellan två stolar och leder till en negativ särbehandling som inte kan anses acceptabel med tanke på lagstiftningens syfte. Följden är att lagen måste lappas på efter en tid, vilket är en dålig lösning om man vill förenkla pensionslagstiftningen och göra den konsekventare. Arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet föreslår för social- och hälsovårdsutskottet att detta utreder hur marginalisering kan undvikas.

Samtidigt konstaterar utskottet att det föreslagna tillägget till 4 c § lagtekniskt är uppdelat

på två moment. Av den anledningen måste de åsyftade ändringarna i det första lagförslaget göras inte bara i hänvisningsbestämmelsen i början av momentet utan också i ingressen och ikraftträdelsebestämmelsen. Motsvarande ändringar bör också göras i det tredje lagförslagets 15 e §, ingress och ikraftträdelsebestämmelse samt i det fjärde lagförslagets 22 c §.

Effekterna på pensionsskyddet i ett könsperspektiv

Regeringen konstaterar i propositionens motivering att samtidigt som man börjar precisera lagstiftningen och reda ut de tekniska detaljerna i det principbeslut arbetsmarknadens organisationer fattat kommer man att göra en bedömning av vilka konsekvenser de planerade ändringarna får för pensionsskyddet för män respektive kvinnor. Utskottet påpekar att en redovisning för de sistnämnda konsekvenserna saknas i motiveringen till denna proposition och anser att en sådan bedömning absolut bör ingå i de övriga propositionerna som ingår i paketet.

Utlåtande

Arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors den 21 maj 2002I

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jouko Skinnari /sd
vordf. Raija Vahasalo /saml
medl. Tuula Haatainen /sd
Pertti Hemmilä /saml (delvis)
Leea Hiltunen /kd
Anne Holmlund /saml
Anne Huotari /vänst
Kyösti Karjula /cent (delvis)

Esa Lahtela /sd
Pertti Mäki-Hakola /saml
Petri Neittaanmäki /cent
Håkan Nordman /sv
Lauri Oinonen /cent
Pirkko Peltomo /sd (delvis)
Tero Rönni /sd
Osmo Soininvaara /gröna (delvis)

Jaana Ylä-Mononen /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Ritva Bäckström.